

JOAN
DIDION

Anul
gândirii magice

Memoir

Ediția a II-a

Traducere din limba engleză și note de

Virginia Lupulescu

1.

Viața se schimbă cu repeziciune.

Viața se schimbă într-o clipă.

*Te așezi la masă și viața, așa cum o cunoșteai,
se sfârșește.*

Problema autocompătimirii.

Acestea au fost primele cuvinte pe care le-am scris după ce s-a întâmplat. Data fișierului Microsoft Word („*Note despre schimbare.doc*“) este „*20 mai 2004, 11:11 P.M.*“, dar probabil că am deschis fișierul și din reflex am apăsat „salvează“ când l-am închis. N-am modificat nimic în document în luna mai. N-am schimbat nimic în fișierul acela de când am scris cuvintele, în ianuarie 2004, la o zi, două sau trei după întâmplare.

Multă vreme n-am mai scris nimic altceva.

Viața se schimbă într-o clipă.

Clipa obișnuită.

La un moment dat, preocupată să-mi amintesc ce a părut cel mai șocant în ceea ce s-a întâmplat, m-am gândit să adaug cuvintele acestea, „*clipa*

obișnuită“. Mi-am dat seama imediat că nu e nevoie să adaug cuvântul „obișnuită“, pentru că n-am cum să-l uit: cuvântul nu mi-a mai ieșit niciodată din minte. Ba tocmai natura obișnuită a tot ceea ce a precedat evenimentul a fost ceea ce m-a împiedicat să cred cu adevărat că s-a întâmplat, să-l asimilez, să-l accept, să trec peste el. Acum îmi dau seama că nu era nimic neobișnuit: confrunțați cu o nenorocire neașteptată, ne concentrăm pe cât de comune au fost împrejurările în care s-a produs dezastrul, cerul albastru senin din care s-a prăbușit avionul, treburile de rutină încheiate cu o mașină în flăcări, leagănul în care copiii se jucau ca de obicei când un șarpe cu clopoței a atacat din senin. „Se îndrepta spre casă de la muncă — fericit, împlinit, sănătos — și apoi s-a dus“, citez mărturia unei asistente de psihiatrie al cărei soț a murit într-un accident pe autostradă. În 1966 s-a întâmplat să interviuez mai mulți oameni care erau în Honolulu în dimineața zilei de 7 decembrie 1941; fără excepție, și-au început relatarea despre Pearl Harbor spunându-mi că era „o duminică dimineața obișnuită“. „Era o zi oarecare de septembrie, însorită“, încă mai spun oamenii când sunt rugați să descrie dimineața în care zborurile

American Airlines 11 și United Airlines 175 au intrat în turnurile newyorkeze World Trade Center. Chiar și raportul Comisiei 11 septembrie începe cu observația meteo evident premonitoare și totuși insignifiantă: „Ziua de marți, 11 septembrie 2001, a început cu o temperatură medie și cerul aproape lipsit de nori în estul Statelor Unite“.

„Și apoi — s-a dus.“ *În floarea vieții suntem aproape de moarte*, spun episcopalienii la mormânt. Mai târziu mi-am dat seama că am repetat detaliile a ceea ce s-a întâmplat oricui venea acasă în acele prime săptămâni, tuturor prietenilor și rudelor care mi-au adus de mâncare, au preparat băuturi și au pus masa în sufragerie pentru câte persoane erau prin preajmă la prânz sau la cină, tuturor celor care au strâns masa, au pus la frigider resturile și au pornit mașina de spălat vase și care ne (nu puteam să mă gândesc la *îmi*) umpleau casa altfel goală, chiar și după ce eu am intrat în dormitor (al nostru, cel în care mai zăcea pe canapea un halat ponosit mărima XL, cumpărat în anii '70 de la magazinul Richard Carroll din Beverly Hills) și am închis ușa. Din primele zile și săptămâni îmi amintesc cel mai clar acele momente în care eram doborâtă de epuizare. Nu-mi

aduc aminte să fi spus cuiva detaliile, dar trebuie s-o fi făcut, pentru că toți păreau să le știe. La un moment dat m-am gândit la posibilitatea ca ei să fi aflat unii de la alții amănunțele poveștii, dar imediat am respins ideea: povestea pe care o știau era prea detaliată ca să fi fost spusă de la unul la altul. Venise de la mine.

Un alt motiv care îmi confirmă că povestea venea de la mine este acela că nicio versiune pe care am auzit-o nu includea detalii cărora nu le puteam face deocamdată față, de exemplu sângele de pe podeaua din living, care a rămas acolo până a venit José a doua zi dimineață și l-a spălat.

José. Era ca un membru al familiei. Ar fi trebuit să plece cu avionul spre Las Vegas pe 31 decembrie seara, dar n-a mai plecat. José plângea în dimineața în care a curățat sângele. Când i-am spus prima dată ce s-a întâmplat, nu a înțeles. În mod evident, nu eram naratorul ideal al acestei povești, versiunea mea avea ceva stângaci și eliptic, tonul meu nu reușea cumva să sublinieze evenimentul (am întâmpinat același eșec când a trebuit să-i spun mai apoi și Quintanei), dar când a văzut sângele, José a înțeles.

Adunasem seringile abandonate și electrozii de EKG înainte să vină el, dar nu am putut să șterg și sângele.

*

În rezumat.

Acum, când scriu asta, este după-amiaza zilei de 4 octombrie 2004.

În urmă cu nouă luni și cinci zile, în seara de 30 decembrie 2003, în jurul orei 21, în timp ce ne așezam să luăm cina în livingul apartamentului nostru din New York, se pare că soțul meu, John Gregory Dunne, a suferit un incident coronarian masiv, care i-a provocat decesul. Singurul nostru copil, Quintana, era inconștient de cinci nopți în secția de terapie intensivă Singer a centrului medical Beth Israel, pe atunci un spital pe East End Avenue (a fost închis în august 2004) cunoscut ca Beth Israel North sau „vechiul Spital al Doctorilor“; ceea ce părea un caz de gripă de decembrie suficient de sever ca s-o facă să ajungă la camera de gardă de Crăciun degenerase într-o pneumonie urmată de șoc septic. Aceasta este tentativa mea de a încerca să înțeleg ceva din perioada care a urmat, săptămâni și apoi

luni care au desființat orice idee fixă aș fi avut despre moarte, despre boală, despre probabilitate și șansă, noroc și ghinion, despre căsătorie, copii și memorie, despre durere, despre modurile în care oamenii se împacă sau nu cu ideea că viața se sfârșește, despre fragilitatea sănătății minții, despre viață însăși. De când mă știu, am fost scriitoare. Chiar și în copilărie, cu mult înainte de a începe să public, trăiam cu sentimentul că sensul lucrurilor stătea în ritmurile cuvintelor, ale propozițiilor și frazelor, o tehnică de suprimare a tot ce credeam sau gândeam în spatele unei fațade din ce în ce mai impenetrabile. Scriu așa cum sunt sau cum am devenit, deși în acest caz mi-aș fi dorit să am, în loc de cuvinte și ritmurile lor, o cameră de tranșare echipată cu Avid, un sistem digital de editare cu care aș fi putut să închid o bucată de timp doar atingând o tastă, să vă arăt simultan toate cioburile de memorie care îmi vin pe moment, să vă las să alegeți cadrele, expresiile imperceptibil diferite, lecturile alternative ale acelorași rânduri. Sunt în situația în care, pentru a afla sensul lucrurilor, am nevoie de mai mult decât cuvinte. Am nevoie ca orice cred sau gândesc să fie inteligibil, fie și numai pentru mine.

2.

30 decembrie 2003, o zi de marți.

Am văzut-o pe Quintana la terapie intensivă, la etajul șase al spitalului Beth Israel North.

Am venit acasă.

Am discutat dacă să ieșim undeva la cină ori să mâncăm acasă.

Am spus că aș aprinde focul, am putea cina acasă.

Am aprins focul, am început să pregătesc cina, l-am întrebat pe John dacă vrea ceva de băut.

I-am pregătit un scotch și i l-am dus în living, unde stătea ca de obicei, în fotoliul de lângă șemineu, citind.

Era o carte de David Fromkin, o ediție legată în piele a volumului *Europe's Last Summer: Who Started the Great War in 1914?*

Am terminat de pregătit cina, am pus masa în living unde, atunci când eram singuri, mâncam lângă șemineu. Am întezit focul, focurile erau importante pentru noi. Am crescut în California, eu și John am trăit acolo împreună douăzeci și patru de

ani, ne încălzeam casele aprinzând focul în șemineu. Chiar și în serile de vară, după ce se lăsa ceața. Focul însemna că suntem acasă, că am închis cercul, că suntem în siguranță peste noapte. Am aprins lumânările. John a cerut al doilea pahar înainte de masă. I l-am dat. Ne-am așezat. Eram ocupată să amestec salata.

John spunea ceva, apoi a tăcut.

La un moment dat, în secunde sau minutul dinaintea tăcerii, m-a întrebat dacă i-am pus în al doilea pahar scotch single-malt. I-am răspuns că nu, am pus din același scotch ca la primul pahar. „Bine“, a spus el. „Nu știi de ce, dar nu cred că trebuie amestecate.“ Într-un alt moment din secunde sau minutul acela a vorbit despre Primul Război Mondial ca evenimentul crucial din care s-a revărsat mai apoi tot restul secolului XX.

Nu mai știi despre ce discutam, scotch sau Primul Război Mondial, în clipa în care s-a oprit din vorbit.

Îmi amintesc doar că mi-am ridicat privirea. Mâna stângă îi era ridicată, iar el încremenise. La început am crezut că face o glumă nereușită, o încercare de a face suportabilă o zi dificilă.

Mi-aduc aminte că am zis *nu face asta*.

Când nu mi-a răspuns, primul meu gând a fost că începuse să mănânce și se înecase. Îmi amintesc că am încercat să-l ridic în scaun pentru manevra Heimlich. Mi-aduc aminte de trupul lui prăbușindu-se greoi în față, mai întâi peste masă, apoi pe podea. În bucătărie, lângă telefon, aveam lipit un cartonaș cu numerele ambulanței de la spitalul Presbyterian din New York. Nu lipisem cartonașul acolo în anticiparea unui moment ca acesta. Îl pusesem acolo în cazul în care cineva din clădire ar fi avut nevoie de ambulanță.

Altcineva.

Am sunat la unul dintre numere. Un dispecer a întrebat dacă mai respiră. Am spus *veniți odată*. Când au ajuns paramedicii, am încercat să le spun ce s-a întâmplat, dar, înainte să termin, transformaseră în cameră de urgență zona din living unde zăcea John. Unul dintre ei (erau trei, poate patru, nici la o oră după n-aș fi putut spune câți) vorbea cu spitalul despre electrocardiograma pe care părea că o trimiseseră deja. Altul deschidea prima sau a doua dintre multele seringi. (Epinefrină? Lidocaină? Procainamidă? Numele îmi vin în minte, dar n-am

idee de unde.) Îmi amintesc spunându-le că poate s-a înecat. Au desființat ideea cu o mișcare din mână: căile respiratorii erau libere. Păreau să folosească acum padele pentru defibrilare, o încercare de a-i stabili ritmul cardiac. Au obținut ceva ce părea o bătaie de inimă obișnuită (sau am crezut că e așa, am tăcut cu toții, a fost o zvâcnire bruscă), au pierdut-o și au luat-o de la capăt.

„Fibrilează încă“, țin minte că a spus cel de la telefon.

„FV“, a spus cardiologul lui John a doua zi, când m-a sunat din Nantucket. „FV ar fi trebuit să spună. V de la ventriculară.“

Poate au zis „FV“ sau poate că nu. Fibrilația atrială nu provoacă neapărat sau imediat stop cardiac. Cea ventriculară da. Poate că ventriculară a fost.

Mi-amintesc că am încercat să-mi ordonez în minte ce avea să urmeze. Din moment ce aveam un echipaj de ambulanță în living, următorul pas logic era plecarea la spital. Mi-am dat seama că ei ar putea decide asta în orice clipă și eu nu eram gata. N-aveam la îndemână tot ce trebuia să iau cu mine. Urma să pierd timpul, să fiu lăsată în urmă. Mi-am găsit geanta, un rând de chei și o fișă făcută

de medicul lui John. Când m-am întors în living, paramedicii se uitau la monitorul așezat pe podea. Nu puteam vedea ecranul, așa că le-am privit fețele. Țin minte că se uitau unii la alții. Când au decis să ne mișcăm, s-a întâmplat foarte repede. I-am urmat la lift și i-am întrebat dacă pot să-i însoțesc. Au spus că targa coboară mai întâi, eu aș putea veni în a doua ambulanță. Unul dintre ei a așteptat cu mine ca liftul să urce înapoi. Când noi doi ne-am urcat în a doua ambulanță, cea cu targa pleca din fața clădirii. Distanța de la noi la spitalul New York este de șase străzi. Nu-mi amintesc sirenele. Nu-mi amintesc traficul. Când am ajuns la intrarea de la urgențe, targa dispărea deja în clădire. Un bărbat aștepta în drum. Toți ceilalți purtau echipament medical. El nu. „Este soția“, i-a zis șoferului, apoi s-a întors către mine. „Sunt asistentul social“, a spus și cred că atunci am știut.

*

„Am deschis ușa, am văzut bărbatul în uniformă verde și am știut. Am știut imediat.“ Aceasta a fost declarația pentru un documentar HBO a mamei unui copil de nouăsprezece ani ucis de o bombă în

Kirkuk, citată de Bob Herbert în ediția *The New York Times* din dimineața de 12 noiembrie 2004. „Dar m-am gândit că, dacă nu-l las să intre, nu are cum să-mi spună. Și atunci ar fi fost ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Așa că el tot zicea: «Doamnă, lăsați-mă să intru». Și eu îi răspundeam «Îmi pare rău, dar nu puteți intra».”

Citind asta în timpul unui mic dejun la aproape unsprezece luni după noaptea cu ambulanța, recunosc acest raționament ca fiind al meu.

În camera de gardă am văzut targa împinsă într-un compartiment separat de mai mulți oameni cu mănuși sterile. Cineva mi-a spus să aștept la recepție. Am așteptat. Era o coadă pentru formalitățile de internare. Statul la coadă părea un lucru constructiv. Statul la coadă însemna că aveam încă timp să mă obișnuiesc cu ideea, aveam copii ale cardurilor de asigurare în poșetă, nu mai negociasem cu spitalul acesta — spitalul New York era aripa Cornell a New York Presbyterian, eu știam aripa Columbia, Columbia Presbyterian, 168th colț cu Broadway, la cel mult douăzeci de minute distanță, prea departe în cazul acestui gen de urgență — dar puteam să mă obișnuiesc în acest spital nefamiliar, puteam

să fiu de folos, să aranjez transferul la Columbia Presbyterian odată ce el avea să fie stabilizat. Eram concentrată pe detaliile iminentului transfer la Columbia (o să aibă nevoie de un pat cu telemetrie, eventual aş putea obține transferul la Columbia și pentru Quintana, în noaptea în care a fost internată la Beth Israel North mi-am notat numerele de pager ale câtorva medici de la Columbia, unul dintre ei ar putea face posibile toate astea), când asistentul social a reapărut și m-a condus într-o cameră goală de lângă recepție. „Puteți aștepta aici“, a zis. Am așteptat. Camera era friguroasă, sau mie îmi era frig. M-am întrebat cât timp trecuse de când am chemat ambulanța și până la sosirea paramedicilor. A părut că n-a trecut deloc timpul (*a mote in the eye of God*¹/*praf în ochi* a fost sintagma care mi-a trecut prin minte la recepția spitalului), dar trebuie să fi fost cel puțin câteva minute.

Aveam în birou un panou de plută, pe care prinsesem, din motive ce țineau de documentarea pentru o scenă de film, un cartonaș roz pe care care scrisesem o propoziție din *Manualul Merck* despre

1 Aluzie la romanul SF din 1974 *The Mote in the God's Eye* de Larry Niven și Jerry Pournelle.

cât timp poate fi privat creierul de oxigen. Imaginea cartolinei roz mi-a revenit în recepția spitalului: „Anoxia țesutului pentru mai mult de 4–6 minute poate afecta ireversibil creierul sau poate provoca decesul“. Îmi spuneam că nu țin minte corect fraza când a reapărut asistentul social. Era însoțit de un bărbat care s-a recomandat „medicul soțului dumneavoastră“. A urmat o pauză. „A murit, nu-i așa?“, m-am auzit spunându-i doctorului. El l-a privit pe asistentul social. „E în regulă“, i-a spus acesta. „Se ține destul de tare.“ M-au condus în spațiul înconjurat de perdele unde zăcea John, singur de-acum. M-au întrebat dacă vreau un preot. Am spus că da. A apărut un preot și a rostit câteva cuvinte. I-am mulțumit. Mi-au dat clipsul de argint în care John își ținea permisul de conducere și cardurile de credit. Mi-au dat banii pe care îi avea în buzunar. Ceasul. Telefonul mobil. Mi-au dat o pungă de plastic în care mi-au zis că sunt hainele lui. Le-am mulțumit. Asistentul social m-a întrebat dacă mai poate face ceva pentru mine. I-am zis că ar putea să-mi găsească un taxi. A găsit. I-am mulțumit. „Aveți bani de drum?“, m-a întrebat. I-am zis că am, eu, care mă țineam destul de tare. Am ajuns în apartament și